

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ ГКМ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Слюсаренко К.В., Британ С.А.
Криворізький економічний інститут
Криворізького національного університету

Узагальнено теоретичні аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємств ГКМ України в сучасних умовах господарювання. Наведено теоретико-методичні підходи до визначення сутності категорії «фінансові ресурси». Запропоновано визначення поняття «фінансові ресурси підприємства». Проведено дослідження розподілу і використання ВВП України, структури джерел фінансування підприємств України, структури джерел формування фінансових ресурсів промислових підприємств України та гірничо-металургійних підприємств Криворізького басейну, що стало підґрунтям для визначення основних проблем формування фінансових ресурсів підприємств ГКМ. Запропоновано шляхи вирішення проблем формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

Ключові слова: фінансові ресурси, ВВП, джерела фінансування підприємств, джерела формування фінансових ресурсів промислових підприємств, рентабельність.

Постановка проблеми. Необхідною умовою прибуткової діяльності будь-якого підприємства є ефективна і раціональна організація його фінансів. Для того, щоб успішно функціонувати на ринку, кожне підприємство повинно формувати, розподіляти і використовувати фонди грошових коштів, обґрунтовано залучати зовнішні джерела фінансування. Наявність у достатньому обсязі фінансових ресурсів та їх ефективне використання дозволяє підприємству досягти високого рівня платоспроможності, фінансової стійкості та ліквідності. Саме тому постає питання щодо створення ефективної системи управління фінансовими ресурсами для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції на підприємствах України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та використання фінансових ресурсів підприємств висвітлюються у працях економістів Н.О. Андрусак, І.А. Бланк, О.Д. Василик, О.Є. Гудзь, Н.А. Дехтяр, О.В. Єрмошкіна, А.Г. Загородній, Г.Г. Кірейцев, С.В. Мішина, Д.С. Моляков, В.М. Опарін, А.М. Поддєрьогін, О.Р. Романенко, Г.А. Стасюк, О.Я. Стойко, П.І. Юхименко та багатьох інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність великої кількості наукових праць, присвячених сутності фінансових ресурсів, механізму їх формування, ще не до кінця вирішена проблема формування термінологічного апарату, оптимізації джерел їх формування. Крім того, склад конкретних чинників, які впливають на формування фінансових ресурсів підприємств, зокрема підприємств ГКМ, постійно змінюється. Це потребує більш детального вивчення факторів, що впливають на склад та обсяг фінансових ресурсів підприємств ГКМ та прийняття дієвих управлінських рішень щодо вдосконалення ефективності формування фінансових ресурсів підприємства.

Мета статті полягає у виявленні проблем формування фінансових ресурсів підприємств ГКМ України та обґрунтуванні шляхів їх вдосконалення.

Логіка нашого дослідження буде реалізована через послідовне вирішення наступних завдань: визначення сутності терміну «фінансові ресурси»; проведення дослідження розподілу і використання ВВП України, структури джерел фінансування підприємств України, структури джерел формування фінансових ресурсів промислових підприємств; виявлення та вирішення основних проблем формування фінансових ресурсів підприємств ГКМ.

Виклад основного матеріалу. В економічній сфері ще не вироблено єдиного, загальноприйнятого погляду на фінансові ресурси. Питання, пов'язані з його визначенням, досліджували і досліджують багато вчених. А тому, всіх вчених – дослідників економічної природи фінансових ресурсів підприємств можна підрозділити на тих, які розглядають фінансові ресурси з точки зору підприємств (на мікрорівні) і тих, які розглядають цю економічну категорію з боку держави (на макрорівні), що і наведено в табл. 1.

Отже, узагальнивши вищенаведені визначення, можна зробити висновок, що фінансові ресурси – це надходження, які акумулюються підприємством за рахунок власного і позикового капіталу до грошових фондів з метою забезпечення розширеного відтворення шляхом трансформації їх в інші види ресурсів.

Для обґрунтованого встановлення складу фінансових ресурсів підприємств, їхньої структури та порядку формування необхідно спиратись на положення про те, що фінансові ресурси в державі формуються у ході розподілу та перерозподілу ВВП. Відповідно формування, розподіл та використання фінансових ресурсів відбувається на всіх рівнях економіки. Кожен з рівнів відрізняється складом економік, що оперують на ньому, способом та методом комунікацій з нижчим та вищим рівнями, здатністю до генерації відповідних рівнів фінансових ресурсів [6].

Фінансові ресурси переміщуються між рівнями в обох напрямках, тобто частина фінансових ресурсів, сформованих на нижчому рівні, створює фінансовий потік, який спрямовується на вищий рівень в ході розподілу, а акумульовані на вищому рівні фінансові ресурси у ході перерозподілу можуть передаватись також у формі фінансового потоку на нижчий рівень. У межах кожного рівня економіки між суб'єктами господарювання фінансові ресурси, змінюючи форму існування, власника, цільове призначення у формі фінансового потоку переміщуються між структурними елементами одного рівня. Динаміку і структуру розподілу ВВП України наведено в табл. 2.

З табл. 2 видно, що обсяг ВВП України у 2014 р. зменшився на 2,9%. Через слабкий зовнішній попит на продукцію українських виробників галузей-експортерів при незавершеності і недостатній ефективності реформ, спрямованих на модернізацію економіки і поліпшення макроекономічних балансів, відбувалося затягування економіки України в рецесію, яка розпочалася з другого півріччя 2012 р.

Відбулися суттєві зміни у співвідношенні основних джерел формування ВВП. Показники зовнішньоекономічної діяльності демонстрували зниження експорту та імпорту товарів і послуг. За 2013 р. обсяги експорту скоротилися на 8,8%, імпорту – на 5,9%. Зменшення обсягів імпорту відбулося передусім за рахунок скорочення імпорту природного газу, що певною мірою зумовило також зменшення обсягу запасів матеріальних оборотних коштів як складника валового нагромадження та його негативний внесок у формування ВВП. Фактично єдиним рушієм економічної активності виступив внутрішній споживчий попит, сформований переважно збільшенням споживчих витрат домашніх господарств.

Інвестиційний попит, який був одним з основних джерел зростання економіки в першому півріччі 2012 р., у 2013-2014 р. значно послабшав. Негативні тенденції розвитку основних секторів економіки України у 2013-2014 рр. супроводжувалися наростанням негативних тенденцій в інвестиційній сфері: обсяг освоєних капітальних інвестицій скоротився на 11,1% порівняно з 2012 р.

Під впливом зазначених чинників більшість видів економічної діяльності демонстрували від'ємну динаміку. Помітну позитивну динаміку виробництва у 2014 р. демонстрували лише сільське господарство, фінансова діяльність та сфера торгівлі. Динаміка торгівлі залишалася позитивною, проте суттєво слабшою, ніж у 2012 р. Натомість саме завдяки різкому зростанню в сільському господарстві у IV кварталі сумарний показник приросту ВВП у 2014 р. становив 1365123 млн.грн.

Суттєвих змін у розподілі ВВП діяльності не відбулося. Найбільшу частку у розподілі ВВП займає торгівля, податки на продукти та переробна промисловість.

При визначенні попереднього значення ВВП не враховувалося тимчасово окупована територія Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частина зони проведення антитерористичної операції. Так як, добувна та переробна промисловості є одними з основних галузей економіки зони проведення антитерористичної операції, то у 2014 році відбулося зменшення їх частки у ВВП України. Як ви-

Таблиця 1

Розкриття поняття «фінансові ресурси» різними авторами

Автор	Визначення
Макрорівень	
Романенко О.Р. [15]	Фінансові ресурси держави являють собою фінансові ресурси підприємницьких структур державної і недержавної форм власності
Стойко О.Я. [17]	Фінансові ресурси держави – це цілісна система суспільних відносин, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання завдань і функцій держави.
Юхименко П.І. [18]	Фінансові ресурси являють собою сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання.
Василик О.Д. [3]	Фінансові ресурси – це грошові фонди, що створюються в процесі розподілу, перерозподілу й використання валового внутрішнього продукту, який створюється упродовж певного часу в державі.
Моляков Д.С. [10]	Фінансові ресурси –це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні держави, підприємств, господарських організацій і установ та які використовуються для фінансування витрат та утворення різних фондів та резервів.
Дехтяр Н.А. [5]	Фінансові ресурси – це система економічних відносин з приводу формування та розподілу фінансових ресурсів суб'єктів державного сектору економіки для забезпечення їх ефективного розвитку, задоволення соціально-економічних потреб суспільства та дотримання належного рівня національної безпеки.
Мішина С.В. [9]	Фінансові ресурси являють собою сукупність грошових коштів у фондовій, нефондовій або в матеріальній формі, що формуються у процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою забезпечення розширеного відтворення й задоволення інших суспільних потреб.
Мікрорівень	
Кірейцев Г.Г. [8]	Фінансові ресурси – грошові доходи і надходження підприємства, що призначені для виконання його фінансових зобов'язань і фінансування витрат по забезпеченню розширеного відтворення.
Опарін В.М. [11]	Фінансовими ресурсами підприємства можна вважати сукупність грошових фондів цільового призначення, сформованих у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, створеного на підприємстві, якими воно розпоряджається на правах власності або повного господарського відання і використовує на статутні потреби.
Поддєрьогін А.М. [13]	Під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств.
Романенко О.Р. [14]	Під фінансовими ресурсами слід розуміти акумульовані грошові кошти з різних джерел, які знаходяться в господарському обігу і необхідні для покриття потреб.
Бланк І.А. [2]	Фінансові ресурси – це сукупність акумульованих власних і позикових коштів та їх еквівалентів у формі цільових грошових фондів, призначених для забезпечення його господарської діяльності в майбутньому періоді.
Завгородній А.Г. [7]	Фінансові ресурси – це грошові кошти, які є в розпорядженні підприємства і призначені для здійснення поточних витрат і витрат із розширеного відтворення, для виконання фінансових зобов'язань і економічного стимулювання працівників.
Гудзь О.Є. [4]	Фінансові ресурси – це сукупність усіх високоліквідних наявних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й призначені для виконання фінансових зобов'язань і розширеного відтворення, пов'язуючи їх обсяг та склад із платоспроможністю підприємства.
Стасюк Г.А. [15]	Фінансові ресурси – джерела засобів підприємства, що спрямуються на формування його активів.

дно з табл. 2, частка добувної промисловості у ВВП становить 5,1%, переробної промисловості – 10,6%.

Структуру джерел фінансування підприємств України зображено на рис. 1.

Проведений аналіз показав, що у 2014 році власний капітал займає більшу частку в джерелах фінансування у таких галузях економіки, як: сільське, лісове та рибне господарство – 50,9%, фінансова та страхова діяльність – 51,8%, діяльність у сфері адміністративного обслуговування – 75,5% та освіта – 71,5%. Така структура джерел фінансування пов'язаний з особливостями організації фінансів даних галузей.

У 2014 році позиковий капітал займає більшу частку в джерелах фінансування у наступних галузях економіки України: промисловість – 61,8%, будівництво – 89,1%, торгівля – 91,9%, транспорт – 51,1%, харчування – 62,4%, інформація – 62,7%, операції з нерухомим майном – 64,5%, професійна діяльність – 65,5% та охорона здоров'я – 56,5%.

Як свідчать дані рис. 2, у 2008-2010 роках промислові підприємства більшою мірою фінансуються за рахунок власних коштів.

Дана ситуація була зумовлена, насамперед, зменшенням бюджетного фінансування та ускладненням доступу до кредитних інвестиційних ресурсів. З рисунку можна побачити, що основним джерелом формування фінансових ресурсів промислових підприємств України протягом останніх трьох років є позиковий капітал. Це свідчить про неспроможність підприємств за рахунок власних джерел забезпечити ефективний розвиток, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості та своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями. А це в свою чергу негативно впливає на ліквідність підприємства в цілому. Також перевищення позикових коштів над власними свідчить про недостатній рівень фінансової стійкості підприємств ГМК України та залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Гірничо-металургійні підприємства Криворізького басейну, навпаки, більшою мірою фінансуються за рахунок власних коштів (табл. 3). Дана ситуація була зумовлена ускладненим доступом підприємств до отримання кредитних ресурсів через несприятливі умови кредитування, високі відсоткові ставки

Таблиця 2

Динаміка і структура розподілу ВВП України за 2011-2014 роки
(без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

Показник	2011 рік		2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	95989	8,4	102296	7,9	124016	8,8	132526	9,7
Добувна промисловість	69352	6,1	85029	6,5	79133	5,6	69729	5,1
Переробна промисловість	147393	12,9	151160	11,6	156671	11,2	145180	10,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	32126	2,8	39604	3,0	41945	3,0	38939	2,9
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	7911	0,7	5719	0,4	6300	0,4	5777	0,4
Будівництво	34918	3,1	35592	2,7	34516	2,5	29541	2,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	164943	14,5	194745	14,9	201133	14,3	185044	13,6
Діяльність транспорту та зв'язку	93627	8,2	96677	7,4	99246	7,1	97632	7,2
Тимчасове розміщення й організація харчування	9591	0,8	9624	0,7	9589	0,7	9384	0,7
Інформація та телекомунікації	34331	3,0	40855	3,1	44182	3,1	46475	3,4
Фінансова та страхова діяльність	56950	5,0	59294	4,6	65798	4,7	63232	4,6
Операції з нерухомим майном	59362	5,2	73187	5,6	89131	6,3	92261	6,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	25294	2,2	38909	3,0	46362	3,3	42477	3,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	12311	1,1	15027	1,2	16332	1,2	15972	1,2
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	48741	4,3	54021	4,1	60827	4,3	70007	5,1
Освіта	53461	4,7	62655	4,8	72896	5,2	76210	5,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	38844	3,4	43929	3,4	47518	3,4	50148	3,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	6635	0,6	9007	0,7	11108	0,8	12429	0,9
Надання інших видів послуг	9242	0,8	11017	0,8	12426	0,9	12181	0,9
Податки на продукти	138931	12,2	177360	13,6	187981	13,4	172018	12,6
Субсидії на продукти	-1614	-0,1	-2613	-0,2	-2817	-0,2	-2039	-0,1
ВВП	1138338	100,0	1303094	100,0	1404293	100,0	1365123	100,0

Джерело: розроблено авторами за даними [12]

**Динаміка і структура майна та джерел фінансування гірничо-металургійних підприємств
Криворізького басейну за 2011-2013 роки**

Показник	Станом на								Відхилення, тис. грн.		
	01.01.2011		01.01.2012		01.01.2013		01.01.2014		за 2011 рік	за 2012 рік	за 2013 рік
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %			
ПАТ «ЦГЗК»											
<i>Актив</i>											
Необоротні активи, в т.ч.	3345844	46,0	3673195	42,0	4347871	59,0	5548438	70,9	327351	674676	1200567
основні засоби	2923089	87,4	3223345	87,8	3147577	72,4	4922603	88,7	300256	-75768	1775026
Оборотні активи, в т.ч.	3854542	54,0	5068304	58,0	3057790	41,0	2272168	29,1	1213762	-2010514	-785622
дебіторська заборгованість	3632265	94,2	4798724	94,7	2807430	91,8	1931960	85,0	1166459	-1991294	-875470
грошові кошти та їх еквіваленти	39502	1,0	17826	0,4	49748	1,6	128325	5,6	-21676	-16202	78577
Витрати майбутніх періодів	550	0,0	195	0,0	164	0,0	559	0,0	-355	-31	395
Необоротні активи та групи вибуття	33	0,0	27	0,0	25	0,0	0	0,0	-6	-2	-25
Всього майна	7200969	100,0	8741721	100,0	7405850	100,0	7820606	100,0	1540752	-1335871	414756
<i>Пасив</i>											
Власний капітал	4162971	57,8	5180364	59,3	3430169	46,3	6750824	86,3	1017393	-1750195	3320655
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	520656	7,2	184940	2,1	321450	4,3	592590	7,6	-308194	118730	271140
Поточні зобов'язання,	2517342	35,0	3376417	38,6	3654231	49,3	477192	6,1	859075	277814	-3177039
Всього джерел фінансування	7200969	100,0	8741721	100,0	7405850	100,0	7820606	100,0	1540752	-1335871	414756
ПАТ «ПівдГЗК»											
<i>Актив</i>											
Необоротні активи, в т.ч.	1242156	16,5	4355578	29,9	4155018	25,4	4215277	22,0	3113422	-200560	60259
основні засоби	907076	12,05	4001664	27,48	3770669	23,02	3577173	18,63	3094588	-230995	-193496
Оборотні активи, в т.ч.	6282484	83,5	10202891	70,1	12224140	74,6	14984555	78,0	3920407	2021249	2760415
дебіторська заборгованість	4566036	72,7	2224187	21,8	3806040	31,1	6809631	45,4	-2341849	1581853	3003591
грошові кошти та їх еквіваленти	1271243	16,9	7427029	51,0	7957872	48,6	7793233	40,6	6155786	530843	-164639
Витрати майбутніх періодів	2022	0,0	3807	0,0	4079	0,0	251	0,0	1785	272	-3828
Всього майна	7526662	100,0	14562276	100,0	16383237	100,0	19200083	100,0	7035614	1820961	2816846
<i>Пасив</i>											
Власний капітал	5856952	77,8	13127726	90,1	15536144	94,8	18144672	94,5	7270774	2408418	2608528
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	474243	6,3	573923	3,9	322117	2,0	580087	3,0	99680	-251806	257970
Поточні зобов'язання,	1195467	15,9	860627	5,9	524976	3,2	475324	2,5	-334840	-335651	-49652
Всього джерел фінансування	7526662	100,0	14562276	100,0	16383237	100,0	19200083	100,0	7035614	1820961	2816846

ПАТ «ІнГЗК»											
<i>Актив</i>											
Необоротні активи, в т.ч.	4742360	39,6	8726352	42,5	11239942	47,8	7508735	30,4	3983992	2513590	-3731207
основні засоби	4041718	85,2	4361040	21,2	6506394	27,7	6626622	26,8	319322	2145354	120228
Оборотні активи, в т.ч.	7225286	60,4	11822216	57,5	12263759	52,2	17185530	69,6	4596930	441543	4921771
дебіторська заборгованість	6673703	92,4	11399725	9,4	11857886	96,7	16732062	97,3	4726022	458161	4874176
грошові кошти та їх еквіваленти	239109	3,3	786	0,0	40590	0,2	16623	0,1	-238323	39804	-23967
Витрати майбутніх періодів	699	0,0	225	0,0	135	0,0	741	0,0	-474	-90	606
Всього майна	11968345	100,0	20548793	100,0	23503836	100,0	24694265	100,0	8580448	2955043	1190429
<i>Пасив</i>											
Власний капітал	7070506	59,1	10089588	49,1	13292234	56,6	17980217	72,9	3019082	3202646	4687983
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1429184	11,9	66841	0,3	2577211	11,0	1827256	7,0	-1362343	2510370	-749955
Поточні зобов'язання,	3468655	29,0	10392364	50,6	7634391	32,4	5476772	20,1	6923709	-2757973	-2157619
Всього джерел фінансування	11968345	100,0	20548793	100,0	23503836	100,0	24694265	100,0	8580448	2955043	1190429
ПАТ «ПівнГЗК»											
<i>Актив</i>											
Необоротні активи, в т.ч.	8813108	42,0	9858174	49,6	13020925	58,9	11496366	52,7	1045066	3162751	-1524559
основні засоби	7572067	85,9	7352883	74,6	9176789	70,5	8542728	74,3	-219184	1823906	-634061
Оборотні активи, в т.ч.	12133627	57,9	10005621	50,4	9068119	41,1	10323104	47,3	-2128006	-937502	1254985
дебіторська заборгованість	11537451	95,1	9444971	94,4	8314153	91,7	9771488	94,7	-2092480	-1130818	1457335
грошові кошти та їх еквіваленти	75689	0,6	36489	0,4	209826	2,3	37258	0,4	-39200	173337	-172568
Витрати майбутніх періодів	12749	0,1	39	0,0	7	0,0	1899	0,0	-12710	-32	1892
Всього майна	20959484	100,0	19865782	100,0	22089051	100,0	21821369	100,0	-1093702	2223269	-267682
<i>Пасив</i>											
Власний капітал	9972315	47,6	12831795	64,6	11664379	52,8	16035608	73,5	2859480	-1167416	4371229
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1473254	7,0	985166	5,0	3077449	13,9	3290371	15,1	-488088	2092283	212922
Поточні зобов'язання,	9513915	45,4	6048821	30,4	7347223	33,3	2495390	11,4	-3465094	1298402	-4851833
Всього джерел фінансування	20959484	100,0	19865782	100,0	22089051	100,0	21821369	100,0	-1093702	2223269	-267682
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»											
<i>Актив</i>											
Необоротні активи, в т.ч.	8238650	47,1	10543129	51,9	33203077	79,0	32356787	77,7	2304479	22659948	-846290
основні засоби	5439698	66,0	5857185	55,6	31335305	94,4	30398919	93,9	417487	25478120	-936386
Оборотні активи, в т.ч.	9225124	52,8	9764324	48,0	8815445	21,0	9265182	22,3	539200	-948879	449737
дебіторська заборгованість	5338797	57,9	5637126	57,7	5349454	60,7	5548330	59,9	298329	-287672	198876

Продовження таблиці 3

грошові кошти та їх еквіваленти	694108	7,5	266545	2,7	267190	3,0	1280606	13,8	-427563	645	1013416
Витрати майбутніх періодів	17169	0,1	24133	0,1	748	0,0	12	0,0	6964	-23385	-736
Всього майна	17480943	100,0	20331586	100,0	42019270	100,0	41621981	100,0	2850643	21687684	-397289
<i>Пасив</i>											
Власний капітал	13297007	76,1	15551566	76,5	32608571	77,6	31976848	76,8	2254559	17057005	-631723
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	398085	2,3	133163	0,7	5342054	12,7	5093209	12,2	-264922	5208891	-248845
Поточні зобов'язання,	3785851	21,7	4646857	22,9	4068645	9,7	4551924	10,9	861006	-578212	483279
Всього джерел фінансування	17480943	100,0	20331586	100,0	42019270	100,0	41621981	100,0	2850643	21687684	-397289

Джерело: розроблено авторами

за кредитами, високі ризики банківського сектору щодо неповернення наданих кредитів.

Майно більшості підприємств має тенденцію до зростання. Так, основною причиною збільшення майна ПАТ «ЦГЗК» стало зростання необоротних активів, а саме основних засобів. Зростання необоротних активів є позитивним моментом, так як для ГМК притаманне перевищення необоротних активів над оборотними. Зростання складу необоротних матеріальних активів підприємства забезпечують безперервне підвищення технічної оснащеності та продуктивності праці персоналу підприємства. Збільшення майна ПАТ «ПівдГЗК» та ПАТ «ІнГЗК» відбулося за рахунок зростання оборотних активів, а саме дебіторської заборгованості. Джерела фінансування цих підприємств зросли внаслідок збільшення власного капіталу, а саме за рахунок нерозподіленого прибутку. Це говорить про покращення ефективності їх діяльності, так як частина чистого прибутку залишається нерозподіленою і може бути використана на інші потреби.

Майно та джерела фінансування ПАТ «ПівдГЗК» та ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг» на протязі 2011-2013 років зменшилося. Відбулося це переважно за рахунок зменшення вкладень в необоротні активи, а саме в основні засоби; у складі джерел фінансування – за рахунок власного капіталу.

Як видно з даних табл. 3, частка позикових коштів в структурі капіталу підприємств ГМК Криворізького басейну коливається в межах від 5,5 до 27,1%. Якщо розглядати структуру позикового капіталу досліджуваних підприємств, то можна зазначити, що найбільшу частку займає кредиторська заборгованість. Така структура говорить про те, що досить велика частина коштів видучається з обороту підприємств та призводить до кризи неплатежів.

Для того, щоб оцінити ефективність формування та використання фінансових ресурсів гірничо-металургійних підприємств Криворізького басейну доцільно оцінити показники рентабельності (табл. 4).

Як видно з таблиці, у 2013 році рентабельність більшості гірничо-металургійних підприємств Криворізького басейну

зросла. Причиною цього, в основному, стало зростання суми чистого прибутку, що може свідчити про підвищення ефективності їх діяльності.

ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг» у 2012-2013 роках отримало збиток від своєї діяльності. Це свідчить про зниження ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства. Тому, фінансовим менеджерам комбінату необхідно переглянути політику управління ними та вжити відповідних заходів щодо підвищення їх рентабельності.

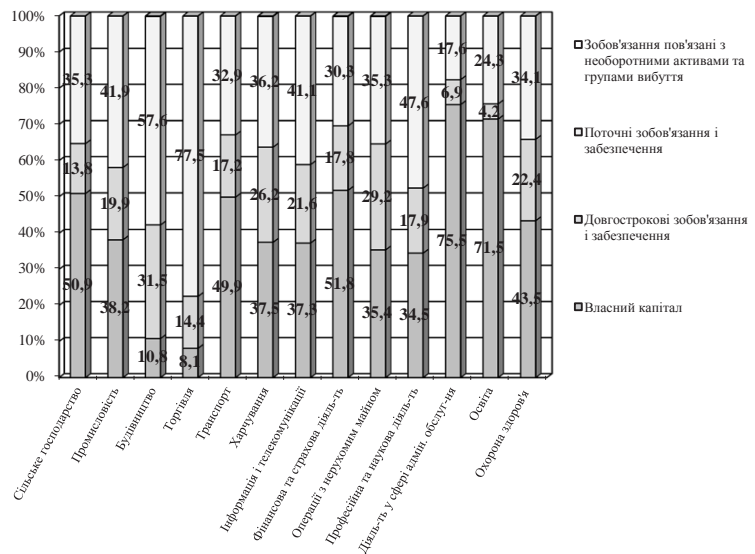

Рис. 1. Структура джерел фінансування підприємств України за видами економічної діяльності за 2014 рік

Джерело: розроблено авторами за даними [16]

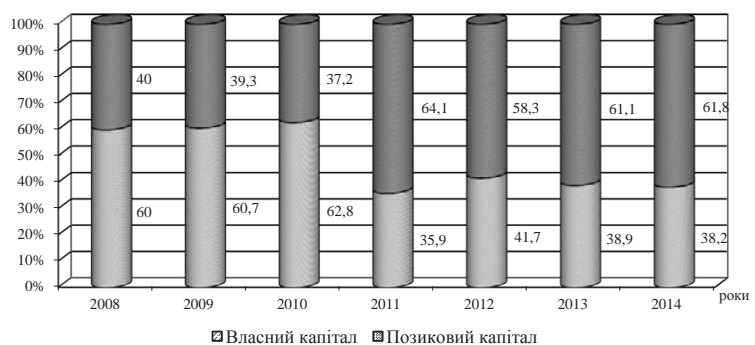

Рис. 2. Структура джерел формування фінансових ресурсів промислових підприємств України за 2008-2014 роки, %

Джерело: розроблено авторами за даними [16]

Таблиця 4
Аналіз рентабельності гірничо-металургійних підприємств Криворізького басейну за 2011-2013 роки

Підприємство	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Відхилення, в.п.	
				2012-2011	2013-2012
<i>Рентабельність активів</i>					
ПАТ «ЦГЗК»	32,5	9,4	25,6	-23,1	16,2
ПАТ «ПівдГЗК»	38,9	15,4	18,7	-23,5	3,3
ПАТ «ІнГЗК»	40,5	21,6	19,6	-18,9	-2,0
ПАТ «ПівнГЗК»	20,6	11,0	13,5	-9,6	2,5
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	7,4	-5,5	-2,4	-12,9	3,1
<i>Рентабельність власного капіталу</i>					
ПАТ «ЦГЗК»	53,3	16,9	38,5	-36,4	21,6
ПАТ «ПівдГЗК»	47,5	17,2	19,9	-30,3	2,7
ПАТ «ІнГЗК»	80,8	42,4	31,1	-38,6	-11,3
ПАТ «ПівнГЗК»	35,1	19,5	20,3	-15,5	0,8
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	9,7	-7,2	-3,1	-16,8	4,0
<i>Рентабельність позикового капіталу</i>					
ПАТ «ЦГЗК»	54,1	13,3	50,9	-40,8	37,6
ПАТ «ПівдГЗК»	197,3	112,1	198,7	-85,3	86,7
ПАТ «ІнГЗК»	51,3	30,0	37,3	-21,3	7,3
ПАТ «ПівнГЗК»	49,9	25,4	40,4	-24,5	15,0
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	31,2	-24,5	-10,6	-55,7	13,9
<i>Рентабельність продажу</i>					
ПАТ «ЦГЗК»	40,4	15,6	34,4	-24,8	18,8
ПАТ «ПівдГЗК»	45,1	28,9	35,9	-16,2	7,0
ПАТ «ІнГЗК»	45,4	47,7	45,5	2,3	-2,2
ПАТ «ПівнГЗК»	42,7	30,8	33,3	-11,8	2,5
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»	7,4	-10,0	-5,4	-17,4	4,6

Джерело: розроблено авторами

Отже, основними чинниками, що вплинули на ефективність формування та використання фінансових ресурсів гірничо-металургійних підприємств Криворізького басейну є:

- різкі зміни зовнішньополітичної орієнтації держави наприкінці 2013 р. які призвели до погіршення інвестиційного клімату України;
- ускладнений доступ підприємств до отримання кредитних ресурсів через несприятливі умови кредитування, високі відсоткові ставки за кредитами;
- значний рівень податкового навантаження, що спонукає підприємців до пошуку способів оптимізації податкових витрат, у т.ч. і з використанням офшорних схем;
- невирішеністю проблеми значної залежності національної економіки від зовнішньої кон'юнктури;
- зниження зовнішнього попиту та ціни на світових ринках залізородної сировини та металопродукції, що призвело до зниження прибутковості.

Висновки і пропозиції. Кризовий стан багатьох вітчизняних підприємств викликаний наявністю проблем як на макро-, так і на мікрорівнях. Так, на зниження ефективності формування та вико-

ристання фінансових ресурсів підприємства впливає неналежне виконання фінансовими службами покладених на них функцій, зокрема – відсутність сучасних методів фінансового планування та аналізу, управління ризиками, роботи щодо оптимізації структури активів та пасивів тощо. Досить часто це зумовлене тим, що відповідальність за всю фінансову роботу на підприємстві покладається на бухгалтерію, а фінансові служби або взагалі відсутні, або їхні завдання є невизначеними. Деякі підприємства України вже перейняли зарубіжну практику щодо використання більш ефективної системи управління фінансовими ресурсами. На даних підприємствах створюються служби фінансового контролінгу та бюджетування.

Значною проблемою для багатьох українських підприємств ГМК залишається проблема дефіциту ресурсів для фінансування своєї поточної діяльності. Значну частину своїх необоротних активів підприємства фінансують за рахунок короткострокових джерел, безпосередньо за рахунок кредиторської заборгованості. Це означає, що потенційна більшість вітчизняних підприємств є неплатоспроможними, оскільки наявних оборотних активів не вистачає для погашення поточних зобов'язань. Це призводить до того, що довгострокові ресурси використовуються для вирішення поточних питань. Беззаперечно, це призводить до покращення короткострокової платоспроможності, але призводить до зниження фінансової стійкості у довгостроковому періоді.

Таким чином, проблематику фінансування вітчизняних підприємств слід розглядати в двох площинах: на макро- та мікрорівні. Основними проблемами мікрорівня є низький рівень кваліфікації фінансового менеджменту, надзвичайно ризикова політика формування активів та пасивів підприємств, труднощі із залученням зовнішніх джерел фінансування, дефіцит внутрішніх джерел фінансування, високий рівень кредиторської заборгованості в структурі джерел фінансування.

Для удосконалення системи управління фінансовими ресурсами на промислових підприємствах України можна запропонувати такі шляхи:

- підвищення рівня кваліфікації фахівців, відповідальних за управління фінансами підприємств, і розробка якісно нових підходів до організації роботи фінансових служб, а саме у сфері фінансування;
- формування необхідного інформаційного забезпечення підприємства;
- вибір найефективніших джерел залучення фінансових ресурсів шляхом проведення розрахунків вартості залучення ресурсів з кожного з джерел;
- забезпечення формування необхідного обсягу фінансових ресурсів для потреб підприємства;
- оптимізація структури фінансових ресурсів;
- забезпечення постійного моніторингу за станом фінансових ресурсів за критеріями стійкості, платоспроможності та ділової активності, що дасть можливість кількісно оцінити вплив якості управління фінансовими ресурсами на рівень рентабельності та динаміку розвитку підприємства.

Ефективне управління формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємства дасть змогу забезпечити зростання достатку акціонерів (власників) підприємства як фундаментальної цілі фінансового менеджменту, що проявляється в зростанні вартості підприємства.

Список літератури:

1. Андрусак Н. О. Фінансові ресурси підприємств – основа формування фінансової бази регіону / Н. О. Андрусак // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 9. – С. 130–134.
2. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент / І. А. Бланк. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2005. – С. 649.
3. Василик О. Д. Теорія фінансів / О. Д. Василик. – К.: НІОС, 2000. – С. 76.
4. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств / О. Є. Гудзь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – С. 578.
5. Дехтяр Н. А. Основи функціонування фінансів державного сектора як складової фінансової системи України / Н. А. Дехтяр, О. В. Дейнека // Вісник УАВС, 2009. – № 1(26). – С. 24–29.
6. Єрмошкіна О. В. Фінансові потоки в системі управління інноваційним розвитком держави / О. В. Єрмошкіна. – Д.: Національний гірничий університет, 2007. – С. 95–96.
7. Завгородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Завгородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – К.: ТОВ «Знання», КОО, 2000. – С. 404.
8. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент / Г. Г. Кірейцев. – К.: ЦУЛ, 2007. – С. 496.
9. Мішина С. В. Організаційно-економічний механізм управління фінансовими ресурсами на підприємстві / С. В. Мішина. – Харків: Вид-во ХНЕУ, 2006. – С. 8.
10. Моляков Д. С. Фінанси підприємств галузей народного господарства / Д. С. Моляков. – М.: Фінанси і статистика, 2000. – С. 200.
11. Опарін В. М. Фінансові ресурси та суспільний капітал / В. М. Опарін // Вісник НБУ. – 2001. – № 7. – С. 26–28.
12. Валовий внутрішній продукт – Інтернет ресурс – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/vvr/vvr_kv/vvr_kv_u/vvpr_kv2014_u_n.htm
13. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент / А. М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 535.
14. Романенко О. Р. Фінанси / О. Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 312.
15. Стасюк Г. А. Фінанси підприємств / Г. А. Стасюк. – Херсон: Олді-плюс, 2004. – С. 480.
16. Статистичний щорічник України [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України: ред. О.Г. Осауленко. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
17. Стойко О. Я. Фінанси / О. Я. Стойко, Д. І. Дема; за ред. О. Я. Стойка. – К.: Алерта, 2014. – С. 432.
18. Юхименко П. І. Теорія фінансів / П. І. Юхименко; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: ЦУЛ, 2010. – С. 576.

Слюсаренко Е.В., Британ С.А.

Криворожский экономический институт
Криворожского национального университета

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЙ ГМК УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Аннотация

Обобщены теоретические аспекты формирования и использования финансовых ресурсов предприятий ГМК Украины в современных условиях хозяйствования. Приведены теоретико-методические подходы к определению сущности категории «финансовые ресурсы». Проведено исследование распределения и использования ВВП Украины, структуры источников финансирования предприятий Украины, структуры источников формирования финансовых ресурсов промышленных предприятий Украины и горно-металлургических предприятий Криворожского бассейна, которое стало основой для определения основных проблем формирования финансовых ресурсов предприятий ГМК.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, ВВП, источники финансирования предприятий, источники формирования финансовых ресурсов промышленных предприятий, рентабельность.

Slusarenko K.V., Brytan S.A.

Kryvyi Rih Institute of Economics
Kryvyi Rih National University

PROBLEMS OF FORMATION AND USAGE OF FINANCIAL RESOURCES OF THE MINING COMPANIES IN UKRAINE IN THE CURRENT BUSINESS ENVIRONMENT

Summary

The authors have generalized the theoretical aspects of the formation and usage of financial resources of the mining companies in Ukraine in the current business environment. This article shows the theoretical and methodological approaches for determining the nature of the category “financial resources”. The definition of “company’s financial resources” is suggested. The following issues were also studied: the distribution and usage of the GDP in Ukraine, the structure of funding sources of Ukrainian companies, the structure of the formation of the financial resources of the industrial companies of Ukraine and mining and metallurgical enterprises of Kryvyi Rih basin. This study formed the basis for the determination of the main problems of financial resources of the companies of mining and metallurgical complex. There were also proposed the ways of solving problems of formation and usage of the financial resources.

Keywords: financial resources, GDP, sources of the companies’ financial resources, sources of formation of the financial resources of the industrial companies, profitability of mining and metallurgical companies of Kryvyi Rih basin.